

До спеціалізованої вченої ради

ДФ 38.081.2023

Одеського національного університету

імені І.І. Мечникова

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук,
доцента Павлової Тетяни Олександрівни
на дисертацію САДОВОЇ ТЕТЯНИ СЕРГІЇВНИ
на тему:**

«Воєнні злочини проти довілля за міжнародним кримінальним правом», подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Захист довілля – це завдання, яке стоїть перед кожною державою окремо, та усім світом, оскільки наслідки, що настають у разі вчинення злочинів проти довілля, можуть бути за своїми масштабами небезпечними для усього людства. Особливої уваги та правового значення набуває вчинення вказаної категорії злочинів в умовах міжнародного збройного конфлікту або збройного конфлікту неміжнародного характеру. У цьому контексті тема наукового дослідження, що обрана здобувачкою Т. С. Садовою, є актуальною у зв'язку із поступовим збільшенням у світі різного роду міжнародних збройних конфліктів, а також збройних конфліктів неміжнародного характеру, у наслідок яких заподіюється серйозна, масштабна та довгострокова шкода довіллю, а також недостатнім національним та міжнародно-правовим регулюванням випадків вчинення воєнних злочинів проти довілля, що свідчить про необхідність проведення наукових досліджень як на міжнародному, так і на національному рівнях. Саме цій проблематиці присвячене дисертаційне дослідження здобувачки Т. С. Садової.

Вказане свідчить про актуальність дисертаційного дослідження Садової Тетяни Сергіївни на тему «Воєнні злочини проти довілля за міжнародним кримінальним правом», мета якого полягає у вдосконаленні

міжнародно-правового регулювання кваліфікації міжнародних воєнних злочинів проти докiлля за міжнародним кримiнальним правом.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що висновки та пропозиції, що запропоновані у дисертації, можуть бути використані у науково-дослідній області, а саме для дослідження і вдосконалення положень щодо притягнення до відповідальності за вчинення міжнародних воєнних злочинів проти докiлля (далі – МВЗПД); у правотворчій сфері – у процесі подальшого вдосконалення норм міжнародного та національного кримiнального права щодо МВЗПД; у правозастосовній практиці – для формування одноманiтної судової практики застосування положення щодо МВЗПД як в міжнародних, так і в національних судових установах та інших правоохоронних органах (Акт «про апробацію і впровадження результатів дисертаційної роботи у процес підготовки працівників Військової прокуратури Одеського гарнізону» від 09.08.2022 р.; Акт «про апробацію і впровадження результатів дисертаційної роботи у процес підготовки працівників відділення поліції № 3 Одеського районного управління поліції № 1 Головного управління Національної поліції в Одеській області» від 15.11.2022 р.); у навчально-методичній області, а саме для розробки навчальних посiбників і навчальних підручників, «науково-методичних рекомендацій з міжнародного публічного права, міжнародного гуманiтарного права та міжнародного кримiнального права»; у навчальному процесі, зокрема, Одеського національного університету імені І. І. Мечникова – при викладанні курсу «Міжнародне публічне право» та при проведенні практичних занять з цієї дисципліни.

Практична та наукова актуальність проведеного здобувачкою дисертаційного дослідження підтверджується також зв'язком роботи з науковими програмами: дисертаційне дослідження виконане в рамках планової теми науково-дослідної роботи кафедри загальноправових дисциплін та міжнародного права Одеського національного університету імені І. І. Мечникова за темою «Національна правова система України:

сучасний стан, тенденції на напрями розвитку» № 309, затвердженої Наказом Одеського національного університету імені І. І. Мечникова № 1304-18 від 16 липня 2021 р. (номер держреєстрації в ІНТЕІ 0121U112814).

Ступень обґрунтованості положень і висновків дослідження. Дисертаційна робота Т. С. Садової характеризується належним теоретичним рівнем та представляє собою оригінальну науково-дослідну працю, в якій отримано нові наукові результати, що становлять науковий інтерес та мають вагоме практичне значення.

Сформульовані дисертанткою наукові положення, висновки та рекомендації є обґрунтованими та достовірними. Вони зроблені з використанням загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, а також належним чином аргументовані в процесі всебічного аналізу наукових досліджень, які присвячені проблемам міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права. Достовірність наукових положень та висновків, зроблених здобувачкою, базується на наукових працях вітчизняних та іноземних вчених, а також на нормах таких міжнародних конвенцій як «IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі» від 18.10.1907, Гаазька конвенція 1954 р., Протокол I про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту від 14.05.1954, Женевська конвенція I, Женевська конвенція II, Женевська конвенція III, Женевська конвенція IV, Протокол I, Протокол II, Конвенції ENMOD, Римський статут. Крім того, у роботі використовувалися міжнародні звичаї, рішення міжнародних організацій, акти національного законодавства, зокрема, Кримінального кодексу України.

Дисертаційна робота Т. С. Садової побудована послідовно та має всі необхідні елементи для подібних робіт. Вона складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, її зв'язок з науковими програмами, планами і темами, визначається мета та завдання

роботи, об'єкт і предмет дисертаційного дослідження; його методологічна основа, наукова новизна, теоретичне та практичне значення одержаних результатів

Перший розділ присвячений розгляду концепції міжнародних злочинів, їх розмежуванню із суміжними категоріями. Окрему увагу приділено міжнародним воєнним злочинам, їх характеристичні та класифікації.

У другому розділі роботи розглянуто поняття та ознаки міжнародних воєнних злочинів проти довкілля; проаналізовано склад міжнародних воєнних злочинів проти довкілля, а також визначено критерії розмежування міжнародних воєнних злочинів проти довкілля із суміжними злочинами, які пов'язані із заподіянням шкоди довкіллю.

У третьому розділі дисертаційного дослідження простежено розвиток інституту відповідальності за міжнародні воєнні злочини проти довкілля.

Висновки роботи є ґрунтовними та логічними. Кожна з тез має необхідні посилання та логічно пов'язана з іншими положеннями, які мають нормативне та наукове підтвердження. У цілому положення, які виносяться на захист, можна вважати підкріпленими, обґрунтованими та логічно-послідовними.

Дисертація написана науковим стилем, мова роботи відзначається точністю, логічністю та аргументованістю викладання. Оформлення дисертації відповідає затвердженим вимогам до оформлення дисертації відповідно наказу МОН України від 12 січня 2017 р. №40 (зі змінами, внесеними згідно наказу МОН від 31 травня 2019 р. № 759), а також п. 6, 7 Порядку присудження ступеня доктора філософії, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. Дисертація подана у вигляді кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису, виконана здобувачкою особисто, містить наукові положення, які свідчать про особистий внесок здобувачки в науку та характеризуються єдністю змісту.

За результатами роботи над дисертацією автором опубліковано 5-ть наукових статей, у фахових виданнях України, що відображають основні результати дисертації. Для апробації дослідження були опубліковані 9-ть тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Робота пройшла перевірку на академічний плагіат. Ознак плагіату та інших ознак порушення академічної доброчесності не виявлено.

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертація є першим в Україні комплексним науковим дослідженням сучасних проблем правової кваліфікації міжнародних воєнних злочинів проти довілля за міжнародним кримінальним правом. Наукові положення розроблені особисто здобувачкою та мають наукову новизну. У роботі визначені слушні пропозиції щодо внесення змін у Римський статут щодо ознак шкоди довіллю; доведено, що існує необхідність у поширенні відповідальності за вчинення МВЗПД також на неміжнародні збройні конфлікти; запропоновано доповнити «Елементи злочинів» Міжнародний кримінальний суд новим описом складів МВЗПД, що мають місце як під час міжнародного, так і під час неміжнародного збройного конфлікту; обґрунтовано, що у зв'язку із визнанням Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду також потребують удосконалення норми Кримінального кодексу України щодо притягнення до відповідальності за вчинення злочинів проти довілля. Вдосконалено: визначення МВЗПД; дефініцію поняття «довілля» як об'єкта МВЗПД; характеристику шкоди довіллю під час збройного конфлікту. Дістали подальшого розвитку: класифікація міжнародних воєнних злочинів; твердження про необхідність прийняття «П'ятої Женевської конвенції про захист довілля під час збройного конфлікту»; характеристика чотирьох елементів складу МВЗПД тощо.

У цілому дисертаційне дослідження містить достатню кількість обґрунтованих пропозицій, які відображені у висновках роботи.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Дисертаційне дослідження Т. С. Садової має високий теоретичний рівень та практичне значення. Вказане свідчить, що зміст дисертації в цілому розкриває обрану тему, завдяки чому роботу слід визнати завершеним науковим дослідженням.

Разом із загальною позитивною оцінкою рецензованого дослідження слід звернути увагу на окремі протиріччя, спірні положення, які, на наш погляд, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних пояснень під час захисту:

1) На сторінці 28 дисертації здобувачка вказує, що «варто розмежувати міжнародні злочини, які скоюють фізичні особи і серйозні порушення норм міжнародного права, які скоюють держави». У цьому контексті виникає запитання: Які форми реалізації міжнародно-правової відповідальності держав-агресорів на сьогодні Ви вважаєте ефективними?

2) При характеристиці міжнародних воєнних злочинів, у тому числі міжнародних воєнних злочинів проти довілля, здобувачка використовує різні визначення «скоєно», «вчинено», «здійснено». Доцільно було б, на нашу думку, обрати єдине визначення або, у разі потреби, розмежувати їх між собою.

3) Потребує додаткової аргументації теза здобувачки про те, «що чинний Кримінальний кодекс України потребує новий розділ щодо особливостей кримінальної відповідальності військових командирів та інших осіб, які фактично діють як військові командири» (стор. 173).

Однак у цілому, вказані зауваження та питання не зменшують значення та важливість висновків дисертації, та мають рекомендаційний характер.

Висновок щодо рецензованого дослідження.

Дисертаційне дослідження «Воєнні злочини проти довілля за міжнародним кримінальним правом» є самостійним, оригінальним, завершеним дослідженням та відповідає вимогам Порядку присудження

ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а його авторка – Садова Тетяна Сергіївна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Рецензент:

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри кримінального права,
кримінального процесу та криміналістики
Одеського національного
університету імені І. І. Мечникова

Тетяна ПАВЛОВА

